

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ „БЪЛГАРСКИТЕ КАТОЛИЦИ И ИТАЛИЯ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ“, ПОСВЕТЕНА НА 350 Г. ОТ СМЪРТТА НА БЪЛГАРСКИТЕ КАТОЛИЧЕСКИ ПРЕЛАТИ ПЕТЪР БОГДАН БАКШИЧ, ПЕТЪР ПАРЧЕВИЧ И ФИЛИП СТАНИСЛАВОВ

Неапол, 28 – 29 октомври 2024 г.

Доц. д-р Татяна Лекова

Неаполски университет „Ориентале“

Резюме. В статията се представят в исторически план политическите и културните отношения между България и Италия, обсъждани на организираната от Неаполския университет „Ориентале“ Международна научна конференция „Българските католици в Италия през вековете“, 28 – 29 октомври 2024 г., Неапол. Научният форум бе посветен на 350 г. от смъртта на тримата български интелектуалци и родолюбци, определящи облика на „златния XVII век| на католицизма в българските земи – прелатите Петър Богдан Бакшич, Петър Парчевич и Филип Станиславов. В докладите бяха разгледани все още непубликувани или малко известни досега данни и документи за дейността на тези герои от архивите на Ватикана, Венеция и Неапол, които разкриват още по-добре връзката на тези герои и техните последователи през XVIII и XIX век с Италия и с италианския език, чрез който те стават първите пропагандатори на националното българско Възраждане.

Ключови думи: български католици; Конгрегация за разпространение на Вярата, католически епископии; павликяни; францискани; Чипровско въстание

Двустранните духовни и политически отношения между България и Италия имат многовековна история. В това отношение 2024-а бе една знаменателна юбилейна година. През нея се навършиха 350 години от смъртта на трима големи българи, дейци от Българското възраждане – католическите прелати Петър Богдан Бакшич, Петър Парчевич и Филип Станиславов. За отбелязване на тази забележителна годишнина Департаментът за литературни, лингвистични и компаративни изследвания на Университета „Ориентале“ в Неапол организира Международна научна конференция с участието на известни спе-

циалисти в областта на литературата и културата на българските католици на Балканите, които представиха резултати от изследванията си за приноса на католиците за българското националното Възраждане и Освобождението от османско владичество.

Международната научна конференция *Българските католици и Италия през вековете* се проведе на 28 и 29 октомври 2024 г. в залата на Монументалния комплекс San Severo al Pendino в Неапол, под патронажа на Неаполската община и Посолството на Република България към Светия престол и Суверенния военен орден на Малта.

Основен акцент в работата на конференцията бе да се проследи твърде малко документираната история на отношенията между България и Ватикана, да се открият мястото и ролята на тримата велики български интелектуалци и родолюбци от XVII век, чийто житейски път и книжовна дейност са свързани с Италия:

– Петър Богдан Бакшич – архиепископ на Сердика/София, автор на първата българска барокова поема, отпечатана в Рим през 1638 г., и на историята на родината със заглавие *„De antiquitate paterni soli et de rebus Bulgaricis (За древността на бащината земя и за българските дела)“*, написана от българин и останала в ръкопис, днес съхранявана в *Biblioteca Estense Universitaria* в Модена, в колекцията на маркиз Джузепе Кампори, дарител на библиотеката. Историческият трактат е завършен през 1667 г., близо век преди появата на епохалната Паисиева „История славянобългарска“ (1862 г.) Ценният ръкопис, изгубен в продължение на повече от три века и половина, наскоро бе открит от проф. Лилия Илиева, преподавател в Югозападния университет „Н. Рилски“;

– Петър Парчевич – епископ на Марцианопол и апостолически администратор на Молдова, неуморим дипломат и идеатор на антиосмански съюзи, известен с речите си пред Сената на Серенисима. За заслугите си в борбата за освобождаване на християнските народи от Отоманската империя е удостоен с баронска титла от императора на Священата римска империя;

– Филип Станиславов – епископ на българските павликяни, апостолически мисионер и преводач, радетел за освобождението на своя поробен народ, автор на прочутия „Абагар“, отпечатана в Рим през 1651 г. и смятана от мнозина за първата българска печатна книга.

Дейността на тези герои продължава да бъде обогатявана и преосмисляна в последно време благодарение на документи, запазени главно в архивите на Ватикана. Според последните изследвания сведения за тях се откриват и в малко проучените досега архиви на Венеция и Неапол.

Голямата част от докладите в първите две секции на конференцията бяха насочени именно към проучванията на все още непубликувани или малко известни архиви и документи, които разкриха още по-добре връзката на тези герои и техните последователи през XVIII и XIX век с Италия и с италиан-

ския език, на който те са *де факто* първите пропагандатори на националното българско Възраждане.

Пленарният доклад на Красимир Станчев (Рим, академик на „Амброзиана“) бе посветен на „златния век“ на католицизма в българските земи. Авторът проследи житейската и творческата биография на тримата висши католически духовници българи от XVII век, всички те починали през 1674 г. почти по едно и също време. Тримата католически прелати: Марцианополският архиепископ Петър Парчевич (†23.07.1674 г.), епископът на Никополис Филип Станиславов (†8.08.1674 г.) и софийският архиепископ Петър Богдан Бакшич († нач. на септември 1674 г.), най-възрастният и най-дълголетният от тях, а също и най-авторитетният както в техните очи, така и според мнението на Свещената конгрегация за разпространение на Вярата. Петър Богдан Бакшич, известен на латински и италиански като Petrus Deodatus (Pietro Diodato), роден ок. 1601 г. в тогавашната безспорна „католическа столица“ на България град Кипровац/Чипровци, намиращ се близо до днешната българо-сръбска граница), е ученик на първия католически епископ на София (древната Сердика или Сардика) със седалище в Чипровци, босненския францисканец Петър Солинат (1565 – 4.04.1623 г.). В края на XVI в. Солинат е изпратен от папа Климент VIII в Северозападна България (около Чипровци, Железна, Клисурса и Копиловци) с мисия да привлича към католицизма множеството православни и павликяни, обитаващи областта. Петър Богдан, който е сред българските младежи, изпратени от него да учат в Италия, получава образование в централата на Францисканския орден Santa Maria in Aracoeli в Рим. При наследника на Солинат, Илия Маринов, на 2 юни 1624 г. България е призната за кустодия с папска була. През 1625 г. Маринов умира през 1641 г. и Петър Богдан Бакшев оглавява на 17 юни 1641 г. Софийската католическа епископия, която по негово настояване е обявена за архиепископия през 1642 г. Това дава възможност за създаване на българска католическа интелигенция, която се превръща в мост между българите и католическия Запад. През същата година Петър Богдан успява да постигне от Конгрегацията в Рим основаването на нова българска католическа епархия, Марцианополската, обхващаща Източна и Централна България, Влашко и Молдова, за чийто първи архиепископ на 21 август 1644 г. е ръкоположен босненският францисканец Марко Бандулович (италианизирано като Бандини). В 1648 г. от нея се отделя Никополската епархия, оглавена от Филип Станиславов до 1663 г. и след това от Франческо Соймирович до 1673 г. В писмо до Рим през май 1643 г. Петър Богдан иска в България да бъде прехвърлен опитният духовник и дипломат Петър Парчевич. Той пристига през януари 1644 г. Марцианополският епископ Марко Бандулович посещава Чипровци през същата година и изисква назначаването на Парчевич като негов викарий (помощник) в Бакъу, Молдова, където е резиденцията на Бандулович. От средата на 40-те години на XVII в.

до смъртта си Парчевич изпълнява дипломатически мисии в различни кралства от Централна и Източна Европа, моли за помощ за създаване на лига за освобождение на балканските народи, при Хабсбургите, при дожа на Венеция, при полско-литовския крал Владислав IV Ваза (1632 – 1648). Делото му има голяма заслуга за това европейските владетели да вярват, че имат лоялен антиосмански съюзник в лицето на балканските народи.

Политическата дейност на българските католици достига своята кулминация през следващите две десетилетия, като нейната основна цел е да спомогне за освобождение на българските земи от османска власт. Благодарение на своите силни връзки с Римската църква и по-конкретно с Конгрегацията за разпространение на вярата, българските католически духовници достигат до пряк контакт с европейските монарси и правят опити да ги спечелят за освободителното си дело. Припомняйки и фигурата на охридския архиепископ Франческо Соймирович, отишъл си година по-рано, проф. Станчев се фокусира върху ролята на Италия и италианския език в тяхното формиране, върху връзката им с някои италиански градове и върху някои сравнения между италианските и българските земи през XVII век, които могат да се прочетат в техните писания. И четиримата, макар и много различни един от друг, са родом от българските земи и са учили в Италия, с която остават свързани по различен начин за цял живот. Те са обединени от католическата си вяра и от чувството за принадлежност към онова „Кралство България *in partibus infidelium*“, което, според Петър Богдан, „ако имаше християнски и добър Господ, не би отстъпило на многото кралства в Европа“.

На историческия трактат на Петър Богдан „*De antiquitate paterni soli et de rebus Bulgaricis*“ бе посветен докладът на Цветан Василев (Факултет по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“), автор на ценното и изключително прецизно издание на латинския текст, коментирано и придружено от палеографско и езиково изследване, с отличен български превод с много полезни бележки.¹ Василев сподели някои резултати от съпоставителния текстологичен анализ на оригиналния труд на Петър Богдан и редактираната версия на хърватския духовник Джовани Пастричо/Иван Пастрич или Пашрич на началото на трактата, публикувана от Яня Йерков през 1978 г. и отделно от Божидар Димитров през 1979 г. при работата му във Ватиканската апостолическа библиотека. Обичайна практика е всеки текст, определен за издаване от Римокатолическата църква, да бъде редактиран и прегледан, за да се установи правилната му догматическа насоченост. С убедителни примери Цв. Василев доказва, че хърватският книжовник и функционер на Propaganda fide не се е задоволил само да редактира текста на П. Богдан и да го подготви за печат, както му е било възложено, а се е заел да го преработва, превръщайки го от история на родния край и на католицизма в него в история на България. При този преглед по някакви причини Пастрич прекъсва редакцията на чет-

върта глава, като оставя списък с въпроси, на които да си отговори по-късно, но я оставя недовършена. Според учения редактираната версия се оказва в значителна степен различна от текста на трактата. Така откриването на дълго търсения от редица изследователи на делото на българските католици оригинален ръкопис ни дава неочаквана възможност да надникнем в дейността и духовната мисия на Петър Богдан през очите на самия автор. Освен неговата блестяща ерудиция, литературен талант и исторически усет трактатът разкрива Петър Богдан преди всичко като пастир, грижещ се за духовното спасение на паството си. Един от важните аспекти на цялостното изследване на трактата е текстологическият – разкриването на богатите исторически и литературни извори и образците, следвани от първия архиепископ на българските католици. Цветан Василев установява и редица авторитетни източници в областта на католическата догматика, които разкриват трактата на Петър Богдан не само като историческо, но и като апологетично и полемично произведение. Написан на латински език, текстът на Петър Богдан има за цел да представи българите пред висшите европейски политически и интелектуални кръгове с аргументи от исторически, географски, но главно от културен характер. Той изтъква принадлежността им към европейската християнска цивилизация с идеята да привлече вниманието към проблема на българската общност, попаднала в пределите на една нехристиянска държава. Трактатът е косвеното средство, с което Петър Богдан, като български католически архиепископ, интелектуалец и един от подбудителите на Чипровското въстание, се надява да събуди и насочи интереса на католическа Европа към страдащите събратя в завладените от османците земи. Затова вероятно и пише на латински с послание към образования европеец.

В същата секция Ана Влаевска (Рим) сподели някои наблюдения от изследването на поемата „Покръстената България“ на поета от епохата на барока Франческо Брачолини, отпечатана в Рим през 1637 г., в контекста на политиката на прозелитизъм на Конгрегацията за разпространение на вярата (Propaganda Fide) през XVII век. В поемата си Брачолини, секретар на кардинал Антонио Барберини, прокарва идеята, че България, която е била обърната към християнството на Римската църква, трябва да се завърне под нейното послушание (според широко разпространеното убеждение в католическия свят). През 1982 г. Рикардо Пикио публикува най-задълбочения досега анализ на тази поема, която определя като „епичен памфлет на Propaganda Fide“. Темата за покръстването на българите, сърцевината на поемата, е видяна и подчертана от Рикардо Пикио в тясна връзка с идеите и делото на Propaganda Fide.²

На непубликувани документи се основава докладът на Ива Манова (Институт по философия и социология при БАН, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград), която разглежда темите и информацията, предоставена от кореспонденцията на Софийския архиепископ от началото на

XVIII в. Павел Йошич. През 1704 г. дон Паоло Йошич, който по всяка вероятност произхожда от Далмация, е назначен за апостолически визитатор на мисиите в България, а през следващата 1705 г. е избран за католически архиепископ на София, първият след смъртта на Стефан Кнежевич (1691 г.). Манова представи в оригинал и в превод две писма на прелата с дата 1713 г., съхранявани в Историческия архив на Свещената конгрегация за разпространение на Вярата във Ватикана. Тъй като десетилетията около края на XVII – началото на XVIII в. са по-слабо документирани в сравнение с други периоди от историята на българите католици, издирените данни допринасят за запълване на празнините в познанията ни за този период, дават ни нови свидетелства за ситуацията и настроенията в общността, съдържащи се в двата документа. В допълнение се привеждат някои факти от живота и дейността на Павел Йошич, както и на негови съратници мисионери и се коментира разглежданата в писмата тема за възможностите за обучение на павликянски младежи в папските учебни заведения в Италия.

С интерес бе посрещнат иновативният доклад на Радослав Спасов (СУ „Св. Климент Охридски“, Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“), посветен на визуалната презентация за историята на българите католици през XVII – XIX век). Представянето на изследвания, свързани с българската католическа общност, се разпространява не само на научни форуми, но и в медиите и интернет, като виртуалното пространство се превръща в място за споделяне на различни трудове, посветени на католицизма в българските земи в късните векове на османското владичество. Положителен факт е, че визуализацията е предназначена не само за специалисти историци и филолози, но и за по-широк кръг интересувачи се от културата на католиците от всички хуманитарни специалности.

В третата секция от доклади на конференцията обект на обсъждане бяха въпроси от епохата на първоначално установяване на отношенията със Светия престол, условията, при които са се осъществявали през различните периоди, и тяхната роля в общественния живот на българите и в националната културна традиция. Както е известно, първият документиран контакт на средновековна България с католицизма е по време на управлението на цар Калоян (1197 – 1207) с интензивна размяна на писма с папа Инокентий III (1198 – 1216 г.) и посланици, което води до признаването от Светия престол на кралското достойнство на Калоян и провъзгласяването на търновския архиепископ през февруари 1204 г. за *primas in regno Bulgarorum et Blachorum*. Българската църква преминава под църковната юрисдикция на Рим. Политическите причини и последиците от сключването на оказалата се краткотрайна уния на Българската църква с Рим, сключена от Калоян през 1204 г. и прекратена от Иван Асен II през 1235 г., бяха разгледани в доклада на Франческо дал'Альо (Институт за исторически изследвания на БАН). Започналата по чисто поли-

тически съображения уния има кратък живот и завършва, пак по политически причини, с връщането на Българската църква към православно общение и с установяването на автономна българска патриаршия, както е станало още през Х век по времето на Симеон (893 – 927) и Петър I (927 – 969). Въпреки краткотрайността си съюзът е от изключителна важност както за България, която се оказва включена в мрежа от международни отношения, излизайки далеч отвъд Балканския полуостров, така и за Рим, който успява, макар и за кратко време, да концентрира под своя власт голяма част от Югоизточна Европа. На базата на документи от епохата авторът анализира подробно развитието на отношенията между Търново и Рим, като акцентира върху някои специфични моменти: кореспонденцията между папа Инокентий III и Калоян; антиеретическия събор, свикан от приемника на Калоян Борил през 1211 г., следван от прогресивно охлаждане на отношенията при управлението на Иван Асен II, което завършва с окончателното излизане на България от римската орбита след години на силно напрежение, в които папа Григорий IX дори се опитва да организира кръстоносен поход срещу българския владетел.

През XIV век, преди османското завоевание на българските земи, усилията на францисканците се активизират, като се създават две католически епархии: едната в Бдинското царство, а другата, разположена в древната столица на Първото българско царство Велики Преслав. Точно през втората половина на века в района на Чипровци, който е принадлежал на Бдинското кралство, се установява католическа общност, която оцелява през вековете и процъфтява между края на XVI и целия XVII век. По всяка вероятност обяснението за утвърждаването на тази общност на териториите на известните от древността сребърни мини ще трябва да се търси в присъствието на немскоезични и католически миньори, известни сред балканското население като „сакси“ или „саси“, които скоро губят своя етнически характер и се превръщат в наименование на професионална категория, която има някои социални привилегии, включително поддържането на вярата.

За значително навлизане на католицизма в българските земи с основание можем да говорим само от XVI век, когато процъфтяващият град Чипровци (Кипровац в документи от XVIII век от Западните Балкани) е домакин на францисканска мисия. Известно е, че XVII век представлява своеобразен „златен век“ за българския католицизъм, в който главната роля се пада на Ордена на братята минорити обсерванти. През септември 1688 г. българите от Чипровци се надигат, жадувайки за освобождение от османците и надявайки се скоро да бъдат подкрепени и присъединени към пристигащите австрийски войски на император Леополд I, чийто поход обаче е възпрян от нападението на крал Луи XIV. Градът Чипровци е опожарен и изравнен със земята от османската армия и надеждите за скорошно освобождение угасват. През есента на 1688 г. политическите упования на българите католици и техните духовни

бащи чипровските францисканци след масовите кланета са удавени в кръвта на самите мечтатели.

В своята история Неаполският университет „Ориентале“, организатор на научната конференция, също е свързан с България. Основан от светския свещеник и мисионер Матео Рипа като Китайски колеж през 1732 г. с апостолическа була от папа Климент XII, през същия век той приема за обучение студенти *Turcarum tyrannidi subjectis*, от които поне четирима са *ex Valachia et Bulgaria ac Servia et Epyro (от Влашко и България до Сърбия и Епир)*. В доклада на Татяна Лекова (Неапол, Университет „Ориентале“), координатор на Организационния комитет на конференцията, в същата секция бяха представени данни за присъствието и обучението на студенти от поробена България в Китайския колеж. От 1747 г. в Колежа са приети младежи от Османската империя с цел да получат религиозно обучение и свещенически сан, за да могат след това да извършват мисионерска дейност в балканските страни. Участниците в конференцията бяха запознати с данни от историческия архив на Университета „Ориентале“, в който са запазени писма от българските студенти, адресирани до Свещената конгрегация за разпространение на Вярата в Рим. В историческия архив се съхранява единственият списък на студентите, запазен в монография, озаглавена *„Elenchus alumnorum decreta et documentation quae spectant ad Collegium Sacrae Familiae Neapolis Chang-Hai (1917)“*. Сред 67-те млади студенти, поданици на Османската империя, се съобщават данни за четирима българи от католически семейства: двама братя от София, един от Филипополи (Пловдив) и друг, чийто роден град не е посочен. В 11-те налични писма, написани от българина Пиетро Делвеси от София през годините 1765 – 1767 и адресирани до Свещената конгрегация в Рим, са описани не сигурните условия, неудобствата и негодите, както и други унижения, които трябва да понесат новопостъпилите, произтичащи от лошата администрация и разпиляването на средства от неаполитанските конгрегати. Въпреки нездравословната среда и трудното ежедневие, което водят бъдещите мисионери, в писмата се долавя гордото съзнание, че са част от мисионерското служение, ентусиазмът да станат „евангелски работници“ и пълното им доверие в армията на Църквата.

Част от докладите в четвъртата секция на конференцията бяха представени дистанционно. Вася Велинова (Център за славяно-византийски проучвания „Проф. Ив. Дуйчев“, СУ „Св. Климент Охридски“), разгледа комплексния проблем за характера на книжнината на българските павликяни в България през XVIII и XIX век. Въпреки нарасналия през последните десетилетия интерес към литературата на българските католици, разнородният характер на съчиненията, свързани с католическата пропаганда в България, и тези, създадени в средите на българските католици, допълнително затруднява изучаването и систематизирането на изключително интересното литературно

наследство, написано на съвременен български език. Авторката представи един сегмент от павликянската ръкописна традиция с примери от ръкописи от колекциите на Центъра „Иван Дуйчев“ (ЦСВП), Националния исторически музей (НИМ) и Националната библиотека „Кирил и Методий“ (НБКМ), чрез които очерта профила на ръкописите, създавани за битови нужди в средите на българските павликяни, и мястото им в контекста на цялостната литературна продукция от този период.

Въпросът за книжнината на българските павликяни беше разгледан и в доклада на Мариана Цибранска-Костова (Институт за български език, БАН), в който бе предложен на обсъждане характерът на ръкописната книга на павликяните в семейството и общността. Бяха проследени връзките и приемствеността между павликянската литература от XVIII в. и така наречената павликянска литературна традиция от края на XIX в. въз основа на конкретни сравнения между три копия на един и същ текст – оригиналният предговор на известния католически литератор и просветител Петър Ковачев Царски (1745/46 – 1793 г.) „За духовните ползи от четене на Светото писание“ (ръкопис НБКМ 779 от 1780 г., сборник (RA 747) от 1779 г. в Румънската академия и предполагаемо изгубен сборник на същия книжовник, описан от Беньо Цонев), към които тя прибавя още един, последния известен препис № 1313 от НБКМ от XIX в., направен от Лаврентий Карастоянов и принадлежащ към неговия роднински кръг. Благодарение на приноса на проф. Кр. Станчев е установено, че изгубеният ръкопис всъщност се намира в Католическия архив „Абагар“ в Рим. Авторката предложи задълбочен анализ на културната специфика на текстовете, на тяхната проповедническа и катехизираща насоченост, както и на тенденцията да останат свързани със семейно-родовата и етноконфесионалната общност на българите католици.

Дистанционно беше представен и докладът на Магдалена Абаджиева (Институт за български език, БАН), който се фокусира върху книжнината на българите от Банат като част от книжнината на българите католици. Въз основа на приведените редица лексикални примери бяха илюстрирани връзките между банатската литература, възникнала в средата на XIX в. от българите католици, заселили се в географския район на Банат, и литературата на българите католици от южните български области. Тези примери допринасят за присъединяването на банатската литература към общите тенденции на развитие на литературата на българите католици, а също така дава възможност да се проследят посоките, в които е възможно да се открият елементи на приемственост – на лексикално равнище това е предимно регистърът на християнската и битовата лексика.

И трите доклада в четвъртата секция разкриха важни страни от книжовно-литературната традиция на българските павликяни през цялата епоха на Възраждането.

Като последен в тази секция бе представен докладът на Светлана Караджова (Институт за литература при БАН) *„Монсеньор Евгений Босилков и историческата памет на българите“*, който бе изпратен на организаторите и предоставен в писмен вид на участниците в конференцията. Той бе посветен на един от българските католическите прелати, които са сред новомъчениците на комунистическия ГУЛАГ в драматичния за България период след Деветосептемврийския комунистически преврат през 1945 г. Монсеньор Евгений Босилков – български католически епископ на Никополската епархия, и католическите свещеници Камен Вичев, Павел Джиджов и Йосафат Шишков, осъдени по т. нар. „католически процес“, са разстреляни в нощта на 11 ноември 1952 г. Църковните служители са арестувани и обвинени за създаването на „католическа шпионска и конспиративна организация в България“. В доклада си авторката разгледа речите на отец Евгений Босилков, служил в продължение на повече от десетилетие като енорийски свещеник в най-голямото село на банатските българи в България, по повод на празници и значими годишнини. Животът сред банатските българи и високата му култура го поставят в центъра на национални събития, в които той отстоява единството между католиците и православните българи като единна християнска общност, въпреки техните отделни пътища във времето. Неговите „Реч на Абагар“ и „Реч на Чипровското въстание“ маркират два от ключовите моменти в живота на всички християни, в които се откроява ролята на личности като Филип Станиславов и Петър Парчевич.

На международната конференция бе поканен енорийският свещеник на Белене, град на десния бряг на река Дунав, дон Паоло Кортези, който не успя да присъства поради влошеното си здраве. По негова инициатива на 26 април 2014 г. в Културния център на католическия епископ Евгений Босилков бе създадена фондация за реализиране на идеята за изграждане на мемориал на жертвите на комунистическия режим в България на мястото на бившия лагер край града.

На конференцията бяха представени две нови издания – „Lettere dai confini d'Europa 1776 – 1813. La Diocesi di Nicopoli e il Vicariato di Valacchia durante l'episcopato dei mons. Pavel Duvanlia e mons. Francesco Ferreri“ (Belene 2022) и избрани текстове от него в превод на български от Красимир Станчев „Епистоларното наследство на Павел Дуванлията (Гайдаджийски), католически епископ на Никопол“ („L'eredità epistolare di Pavel Duvanliata (Gajdandžijski), vescovo cattolico di Nicopoli“) (Sofia 2024) под редакцията на Красимир Станчев и Радослав Спасов.

Венета Ненкова (председател на Българската културна асоциация „Паралел 43“ в Рим) представи пред участниците и гостите документалния филм „Усещане за принадлежност“ с режисьор Ирена Даскалова, посветен на българите католици от XVII в. и на техните отношения с папството и с Конгре-

гацията за разпространение на вярата (Propaganda Fide). Особено внимание във филма беше отделено на един малко известен исторически факт, а именно 400-годишнината на първото класно училище в българските земи, основавано в Чипровци през 1624 г.

В проведената заключителна дискусия бе подчертано, че темата за отношенията на българите католици с Италия е комплексна и многостранна и не може да се изчерпи с представените на този научен форум изследвания, но разкрива широки възможности за по-нататъшна изследователска дейност. Върху изучаването на католицизма в България, страна с източнохристиянско мнозинство и традиции, напоследък се хвърля много повече светлина в сравнение с предишните десетилетия и въпреки че са преодолени идеологическите препятствия от близкото минало, все още сме далеч от познаването на всички герои и събития, както и от това да дадем цялостна оценка на делото на българите католици и на връзката им с Италия и папството. Най-същественото е, че форумът даде възможност за конструктивна дискусия и излагане на информация и малко известни архивни данни, които несъмнено допринасят за изграждането на една обща картина за тази важна глава от историята на българската култура и книжовност.

БЕЛЕЖКИ

1. Василев, Ц. Petrus Deodatus – De Antiquitate paterni soli et de rebus Bulgaricis. Tomus secundus / Петър Богдан – За древността на бащината земя и за българските дела. Том втори. Трактатът „За древността на бащината земя и за българските дела“: палеография, текстология, език., Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ София, 2020.
2. Picchio R., Un pamphlet epico di Propaganda Fide, la ‘Bulgaria convertita’ di Francesco Bracciolini, in Relazioni storiche e culturali fra l’Italia e la Bulgaria, Napoli 1982.

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
“BULGARIAN CATHOLICS AND ITALY
THROUGH THE CENTURIES”, DEDICATED TO THE 350TH
ANNIVERSARY OF THE DEATH OF THE BULGARIAN
CATHOLIC PRELATES PETAR BOGDAN BAKŠIĆ,
PETAR PARČEVIĆ AND FILIP STANISLAVOV
Naples, october 28 – 29, 2024**

Abstract. The article presents, in a historical perspective, the political and cultural relations between Bulgaria and Italy, discussed at the International Scientific Conference “Bulgarian Catholics in Italy through the Centuries,” organized by the Neapolitan University “Orientale” on October 28 – 29, 2024, in Naples. The scientific forum was dedicated to the 350th anniversary of the death of three Bulgarian intellectuals and patriots who defined the character of the “golden 17th century” of Catholicism in the Bulgarian lands: the prelates Petar Bogdan Bakshich, Petar Parchevich, and Filip Stanislavov. The reports examined still unpublished or little-known data and documents regarding the activities of these heroes from the archives of the Vatican, Venice, and Naples, which reveal even more clearly the connection of these figures and their followers in the 18th and 19th centuries with Italy and the Italian language through which they became the first propagators of the Bulgarian national Revival.

Keywords: Bulgarian Catholics; Congregation for the Propagation of the Faith, Catholic bishops.

✉ **Dr. Tatiana Lekova, Assoc. Prof.**

Università degli Studi di Napoli “L’Orientale”

Dipartimento di Studi Letterari, Linguistici e Comparati

219, Via Duomo, Palazzo Santa Maria Porta Coeli

80139 Napoli, Italia

E-mail: tlekova@unior.it